

КОАЛИЦИЯ ЗА РАВНОПОСТАВЕНОСТ НА ПОЛОВЕТЕ

Обсъждане

на тема

***“Терминологията на български език, описваща
равнопоставеността между половете”***

5 декември 2005 г.

(Център за изследване на демокрацията, Ал. Жендов № 5)

Обсъждането беше открито в 16.00 часа от Мира Хаджимитова – ръководител на фондация “Джендър проект България”

МИРА ХАДЖИМИТОВА: Приветствам всички членове и приятели на Коалицията за равнопоставеност на половете. Ръководя фондация “Джендър проект България”, която всъщност координира само коалицията, а днес имаме удоволствието да поговорим по една тема – термините, които ние, работещите в сектора, използваме; дали те са джендър термините, дали ние самите между нас имаме уеднаквеност на изказа и, от друга гледна точка, дали хората ни разбират какво говорим.

Преди да дам думата на специалните организатори на днешния форум, които са Център за изследвания и политики за жените в сътрудничество със Софийския университет - вие имате програмата – те ще си ръководят целия форум и са го подготвили. Знаете, че коалицията има в проекта за тази година до месец май задача да изработи медийна стратегия на коалицията, как също чрез медиите ние да станем по-разбираеми и да получим по-голяма подкрепа от обществото и от институциите за нашата работа и как да си сътрудничим.

Проведохме първия семинар, който ще е и последен, двудневен семинар във Велинград с 30 журналисти, екип от социолози от Софийския университет, с подкрепата на Георги Лозанов, който ни е консултант, и Бистра Бонева, която се надявам да дойде по-късно, нашият пиар. Тя ще ви каже какви са първите ни впечатления, защото тепърва ще се пише стратегията. Но защо го споменавам аз сега? Защото едната забележка на журналистите беше, че ние не говорим на разбираем език и че нямаме еднакъв изказ и терминология. Така че днешният

форум е толкова навреме и аз много се радвам, че Центърът за изследвания и политики за жените се наема да го организира и е свършил една съществена работа вече. Вие видяхте и на сайта, отделно на вас ви пуснахме речника, който те са превели. Давам им думата!

ТАТЯНА КМЕТОВА: Благодаря, Мира. Здравейте всички! Изпълнителен директор съм на Центъра за изследване и политики за жените. Повечето от вас познават центъра, но за тези, които не го познават – това е една организация, създадена сравнително отскоро, преди две години. На практика тя наследява програмата на “Отворено общество” – “Проблеми на жените” – също проблематично заглавие, защото мрежата “Сорос”, от която беше част тази програма и продължава да бъде български представител, програмата се казваше “Women’s program”, но абсолютно непреводимо на български – нито като “Женска програма”, нито “Програма за жените” изобщо не може да предаде това, което правеше програмата.

В рамките на дейността ни за последните две години издаваме доста книги; някои неща превеждаме; финансираме дотолкова, доколкото можем, издания на други организации, които се занимават по темата; и въпросът с терминологията стана в един момент направо болезнен. Незнайно защо, може би, макар че не сме млади на възраст, но сме млади като организация и затова сме много амбициозни, решихме, че след като никой десет години не преведе Пекинската платформа за действие, ние пък ще вземем да я преведем. Не искам да коментирам думата *джендър*, защото Миглена Николчина е тук и тя сигурно ще каже няколко думи по този въпрос, както и всички вие. Не искам да коментирам и *джендър мейнстрийминг*. Но има и много други термини, които много трудно се превеждат, от една страна, а да не говорим, че секторът някак си свободно в последните години започна да употребява по различни начини в различен контекст заглавията на различни международни документи. Извинявам се за думата “различни”, но както знаете, и ООН е със своя лексика и със свой ред за именуване на нещата, Европейският съюз също.

Уеднаквяването на тези заглавия също се оказва изключително сложно, защото не всичко българската държава, която все пак би трябвало да превежда различни конвенции, международни документи и прочее, превежда. Ние поканихме госпожа Ани Дамянова, която е директор на Центъра за редакции и преводи към Министерски съвет, която се занимава основно с превода на европейските документи. Това са стотици хиляди страници право на Европейския съюз, в което всъщност е отразен и проблемът за равнопоставеността на половете. Тя ще коментира нашия речник.

Това е може би втората главна задача, която си поставяме тук с днешното ни събиране – от една страна, ние като общност, която вече започва да развива свой собствен жаргон, който очевидно не е познат на другите навън, а има претенцията да излъчва послание към обществото и ужасно страда, че обществото не отвърща, как формулираме тези послания, а също така какви послания пък отправяме към държавата и съответно държавата дали може да ползва това, което ние всички досега сме натрупали като знания, опит, експертиза, в т.ч. и подпомагане на тази чисто техническа част, която може би

изглежда чисто техническа, но всъщност думите отразяват концепции, идеологеме, представи и т.н., което е изключително важно. Така че по-скоро се надявам, че днес започваме дебат по темата, защото никой не може да насили естествения език и да каже: “Вие ще ползвате точно тази форма”, ако носителите на естествения език са резистентни по отношение на приемането на тази норма.

От друга страна, има много термини, които все пак сме приели в нашия език, и то те са дошли с някакво определено значение.

Очевидно проблемът ни е в това, че ние не можем винаги ясно да формулираме значението и оттам ни е трудно да намерим и съответната форма. Това са някакви свободни разсъждения; по-скоро си говоря каквото ми идва наум сега, за да мога да ви провокирам и вие да кажете нещо в отговор на всички тези терзания, които ние като преводачи и редактори на доста неща сме имали.

Струва ми се, че дебатът е много важен, защото, като оставим настрана държавата, която все пак ще си намери начин как да преведе много неща, които са задължителни по линия на европейското законодателство, и оставим настрана нашите собствени терзания дали нас ни разбират правилно, знаете, че по Закона за защита срещу дискриминацията държавата трябва един вид да мониторира и да провежда политика по равнопоставеност на половете в образователната система.

Смятам, че тук е най-болезнената част на нашата дискусия, защото какво ще предложим? Не че е направено нещо страшно много в тази насока, но вероятно някакъв момент ще започне да се прави. В такъв случай какво предлагаме на децата? Дали думата джендър, ако решим, че тя е много прекрасна и вече знаем какво значи, дали те ще могат да я усвояват и по какъв начин? По какъв начин учителите или учителките най-вече ще могат да я преподнасят? Така че има много неща, които трябва да се обсъдят.

Поканили сме и професор Брезински да каже мнението си по темата. Филолозите сред нас знаят, а и аз много харесвам неговите статии в “Труд”, че той ревностно защитава женския род в словообразуването. На нашия сайт ще бъдат качени всички материали, които вие имате, както и други допълнителни неща.

Давам думата на Магданела Делинешева, която е от нашия център и която свърши основната работа по превода на речника, за да ви представи този текст, който, надявам се, вие познавате.

МАГДАНЕЛА ДЕЛИНЕШЕВА: Доста скромно се изказа, тъй като работата по речника не се заключава в тези двадесетина страници превод от речника, изработен по проект по програма “Леонардо” на Европейската комисия още през 1998 г. Това е резултат на нашите ежедневни терзания, тъй като постоянно се стараем на нашия сайт да публикуваме най-разнообразна информация и във връзка с това се сблъскваме с превода ежедневно.

Но най-голямото предизвикателство за нас дойде, когато се наложи да преведем Пекинската платформа и не толкова преводът, колкото последващата

редакция, защото тук се натъкнахме на изключително много проблеми от гледна точка на следното.

Първо, държавата не е намерила начина да направи публично достойние много международни документи, които пряко ни касаят, и впоследствие също така има многобройни термини, които под една или друга форма са следствие от ежедневието или са почти непознати, а ние трябва да ги направим да звучат така, че всеки да разбере за какво става дума.

Но да се върнем на този речник, който предполагам, че всички сте имали възможност да разгледате. Ние тук предлагаме някакви варианти, които са плод на доста дълго време работа и общо взето се стараем в нашите документи, които изработваме, да има някаква последователност, защото най-неприятният факт, с който може да се сблъска един производител на каквато и да е документация, е сам той да не бъде последователен. Така че този речник ми се стори твърде полезен от гледна точка на това, че по-голяма част от термините са насочени към пазара на труда и в този смисъл е нещо, което в по-голяма степен стига до хората, има отношение към ежедневието им живот и по-лесно биха могли да се докоснат до същността на тази проблематика.

Докато го редактирахме сами, ние стигнахме до извода, че има няколко доста сериозни – не бих казала чак препъни-камъни, но все пак проблемни изрази, които и ние самите се затрудняваме за това как биха звучали най-добре и най-разбираемо. В крайна сметка функцията на езика е хората да могат да комуникират, да се разбират и, ако изпадаме в някакви крайности да бъдем прекалено оригинални, може би пък ще загубим най-основното нещо – останалите да разберат за какво говорим.

Ако погледнем в самия речник, бих искала да дам няколко примера какво ние считаме за трудност или неяснота, или пък бихме искали да коментираме някакви варианти. Всеки от тук присъстващите има опит в тази област и много бихме се радвали, ако действително се породи една дискусия, в резултат на която бихме намерили най-добрия вариант.

Например, още на стр. 1 третият израз е *assisting spouses*. Тук ние вече установяваме, че на български език има една наложена се форма. Става дума за *неплатените семейни работници*. В същото време, ако го преведем така, се губи думата *spouses*, което от друга страна показва точно за коя част от семейството става дума. Имам предвид, че срещаме трудности от този род. И аз няма да започна да говоря на темата *джендър*, тъй като Миглена ще има тази чест да поведе дискусията в тази област, но само бих казала, че по принцип в нашите документи, които произвеждаме под една или друга форма, ние избягваме да я употребяваме, защото според нас би било по-редно да потърсим българското съответствие. Разбира се, всеки има своите аргументи за и против и би било хубаво тук да ги чуем отново, а не че не знаем за какво става дума. Речникът беше изпратен до всички вас отдавна и е качен на сайта на “Джендър проект”, както и на нашия сайт. Предполагам, че с поканата за участие всеки е имал възможност да ги разгледа.

МИРА ХАДЖИМИТОВА: Ние сме ги изпратили. Това са 24 страници и понеже в проекта няма пари за материали, затова ги качваме на сайта. Затова разчитаме, че сте ги изчели.

МАГДАНЕЛА ДЕЛИНЕСHEBA: Идеята беше хората предварително да погледнат материала, за да можем действително да имаме работна дискусия.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Тук да вървим термин по термин е просто безсмислено. Речникът наистина е направен в рамките на програма “Леонардо да Винчи” на Европейския съюз през 1998 г. Не знаей кой е ентузиастът, аз не можах да намеря по интернет откъде, от кой проект точно е тръгнало това нещо. Във всеки случай в момента ние имаме може би на десетина езика този речник: на словашки, сръбски, хърватски, румънски, украински, френски, немски, италиански и др., което, ако някаква много всеотдайна работна група реши да предложи превод, би трябвало да види как и другите са превели съответните термини – всеки на своя език. Мисля, че това е нормалният филологически подход всъщност.

Тук сме спестили тези десет езика, защото нашата таблица е гигантска – тя е 150 страници и повече – и сме дали само английския и българския вариант. Действително ориентацията на речника е предимно към пазара на труда дотолкова, доколкото европейската политика по равнопоставеност е предимно насочена към защита правата на жените на пазара на труда. Това, което се появява впоследствие, е просто развитие на концепцията – имам предвид след 2000, 2004, 2005 г. Това – от една страна.

От друга страна, ако си направите труда наистина да го изчетете, има термини, които и на английски звучат малко архаично, защото може би това е нещото, което иначе ласкае нашето самочувствие – това е една динамична част от познанието, в която действително самата дефиниция на нещата се променя във времето, и то динамично. Преди няколко месеца ние с Ралица Мухарска също се опитвахме да направим някакъв речник, събирайки различни термини, от това, което срещаме в различни текстове. Накрая се върнахме на варианта на т.нар. сто думи, сто основни понятия по равнопоставеността. Все пак е въпрос за някаква европейска конвенция. Страните в Европейския съюз ползват тази терминология, основно тези сто термина. Те изобщо не са сто, а сигурно са хиляди други допълнително, но това е, от което все пак тръгваме нанякъде.

Струва ми се излишно ние да вървим дума по дума, защото вие ще можете да разглеждате този речник много спокойно и ще бъдем отворени за всякакви предложения, стига те наистина да дават действително по-добрия вариант. Тук много глави трябва да мислят.

Въпросът обаче е дали оттук нататък приемаме все пак някаква стратегия за това как ние се изразяваме пред другите и мисля, че това е нещото, което по-скоро трябва да обсъдим. Затова ще дам думата на госпожа Лилия Абаджиева, която представлява Министерство на труда и социалната политика и специално Националният съвет по равнопоставеността, защото те са имали дебат в рамките на съвета по някои от термините и това е интересно – да видим все пак каква комуникация имаме с тях.

ЛИЛИЯ АБАДЖИЕВА: Дебатът беше доста по-отрано, не започна в националния съвет, а започна през 2002 г. с първия Национален план за действие по заетостта, към който направихме речник. Трябваше да се даде определение на *джендър* и на *джендър мейнстрийминг*. Тогава беше направено едно определение от около пет реда, в две изречения. Сега, поглеждайки назад, виждам, че то не е изразило напълно съдържанието на това понятие. Впоследствие, когато беше създаден Националният съвет през миналата година по това време и започнахме да правим редовните заседания, на едно от заседанията, второто, ако не се лъжа, беше поставен въпросът от колеги от Министерски съвет защо използваме *джендър*. Тогава се проведе този т.нар. дебат и стигнахме до решение, че може да се използва в поднормативни документи и в други документи, които не са свързани с нормативната база, а когато става въпрос за закон, трябва да търсим други възможности, но така и не намерихме съответното решение. Надявам се сега при работата върху Закона за равните възможности да успеем да намерим най-доброто, което изразява същността на *джендър* и на *джендър мейнстрийминг*. Така че е много навременна тази среща, която се прави сега, и поне в моята работа ще ми бъде много полезна.

МИГЛЕНА НИКОЛЧИНА: Искам да благодаря за тази покана да представя вижданията на една доста голяма група хора, която от доста години работи по тези проблеми. Благодаря на моите студенти, които са тук и които се съгласиха да заменят часовете, които трябваше да имаме сега, с присъствието на тази дискусия, която пък ще ги вкара малко в кухнята на нещата, за които иначе си говорим по академичен начин.

Тук сред нас е Ралица Мухарска, Милена Кирова, Корнелия Славова, с които и с други, които не са тук в момента, още в началото на 90-те години започнахме работа по превода на едни теоретични текстове от френски и от английски, които излязоха по-късно в една антология под заглавие “Времето на жените”. В тази антология, доколкото ми е известно, за пръв път по един обоснован и категоричен начин ние се опитахме да обясним предпочитанието си към думата *род* като превод на английския термин *gender*.

Тези наши доводи могат до голяма степен днес да бъдат препратени към наскоро излязлата книга на Джоан Скот, американска историчка и феминистка, която има едно от много влиятелните есета за определението на *джендър*, от което много ясно се вижда по какъв начин този термин е бил въведен в английски език и как той и до днес се употребява до голяма степен безпринципно, тоест понякога обозначава точно това, което е била идеята – да обозначава пола като социален конструкт, а понякога просто се употребява евфемистично, за да се избегне употребата на думата *пол* или думата *жени*. Тоест и там няма абсолютна последователност в употребата на този термин.

Проблемът с употребата на думата *род* – предполагам, че интуитивно веднага ви е ясен – това е многозначността на самата дума на български. Тоест тя означава не само граматически род, както е на английски, а тя означава и род като откъдето произхождам и т.н., но означава и категория, литературните родове. Тоест, тя е доста многозначна. Поради това в един по-късен момент,

когато се стигна до практически действия и те са вече институционализирани и налични в българското публично пространство – и аз се надявам, че и правителствените структури ще обърнат внимание на това – поради което при институционализирането на центрове по изследвания от подобен вид се върнахме към думата *пол*.

Недялка Видева, която е директорка на програмата за такива изследвания, наложи в Софийския университет, но това беше и названието, което се избра в центъра в Нов български университет, където Вероника Азарова, която също присъства, е ръководителка, наложи се названието “*социални изследвания на пола*”. В момента това е названието в българските академични институции. И Красимира Даскалова, която е извършила изключително много от гледна точка на историята на българските женски движения и на историята на феминизма в България, е привърженичка също на този термин.

На какво се натъкнахме обаче? Да ви спомена още една книга, много важна, която се опира на превода като род. Това е “Теория през границите – въведение в изследванията на рода”, която също е издадена от групата към Българската асоциация на университетските жени (БАУЖ). Оттам тръгват тези дискусия. Там също терминът *род* е въведен в един курс от лекции, предназначен за запознаване с Основите на тези науки или знания, както Таня преди малко ги назова.

Какво е моето лично мнение в хода на всичко това? Аз лично съм против термина *джендър*, макар че той функционира успешно в много неправителствени организации, тоест като трансмисия на някакви политики, изработени вече извън България, изработвани в продължение на години. Като опит да се синхронизира това, което се случва в България, с онова, което се прави навън, *джендър* очевидно извършваше своята работа. Все пак съм длъжна да кажа, че не само у нас и в европейските академични среди се проведе огромна дискусия от гледна точка на различните езици как да бъде преведен този *джендър*.

Появи се цяла поредица от публикации на “Атина” – една мрежа, която включва над 80 европейски университета, появи се една поредица от публикации на тази тема, в която повечето, изказващи се от позицията на повечето езици, казаха, че *джендър* не им върши работа, че това при тях просто не работи, че те си имат дума за пол, която си им е достатъчна и не виждат защо трябва да превеждат една английска история на някакви дебати. На практика в хода на всичко това се оформиха дебати, както у нас, така и в тези европейски езици около този проблем.

Моето лично виждане е, че в повечето случаи, когато думата *пол* върши работа, тя трябва да се използва. Това е българската дума. Тя вече дори се измъква от своите медицински импликации, тъй като думата *секс* до голяма степен поема тези медицински импликации. Думата *пол* остана в този смисъл със свободни валенции да бъде употребявана нормално.

Не винаги обаче това е възможно, както и преводът на Джоан Скот, за която споменах. В такива случаи според мен трябва да се въвежда опозицията между пол и род. Тоест когато трябва да говорим за някакво разбиране за половото

различие, което изключително много настоява върху чисто теоретичните импликации, в смисъл, че това е социален конструкт, че то е въпрос на някакви културни наслоявания и на роли и т.н., можем да използваме *род*. Но особено за политически документи, които трябва да уреждат и да подреждат равнопоставеността между половете на мен ми се струва, че думата *пол* напълно си върши работата.

Върху масата съм оставила списания. Те се заплащат, издават се с частни пари. Това е списание “Алтера”. За разлика от повечето дейности и издания, свързани с жените или с проблемите на рода, които се спонсорират от най-различни фондации и обикновено външни, списание “Алтера” се издава с частни пари. Имаме издателка, която влага парите от други бизнеси в това общо взето губещо занимание. Затова аз не мога да си позволя да раздавам това списание. В него ние се опитвахме да навестим отново някои от тези проблеми. В бр. 1 има дискусия на превода на термина *джендър*, в която участва групата от БАУЖ, която всъщност е тук, чиито имена споменах. Има една дискусия за употребата на женски род на български, където, парадоксално и в разрез с граматиката на българския език, и в разрез с тенденциите, продиктувани от феминизма в други езици, където има граматически род, ние посочваме, че на български език женският род изчезва по причини, които се нуждаят от обяснение.

Моето лично обяснение е – и аз се зарадвах, че преди една седмица тази хипотеза беше изказана от моя студентка в един от курсовете, тоест тя спонтанно предложи същото нещо – моята хипотеза е, че поради някаква настъпили модификации в публичното пространство през последните 15 години жените като индивиди не губят непременно статута си, тоест там можем да спорим какво губят, какво печелят. Но женствеността като понятие, като концепция губи, тоест тя е обезценена поради някакви публични образи, които ни засипват и поради това и женският род става изключително непрестижен. Ако преди е бил донякъде непрестижен, той в момента става много непрестижен и жените предпочитат да говорят за себе си в мъжки род по тази причина. Така че имаме такава дискусия за женския род, където също отново се опитваме винаги да поставим в някакъв европейски или поне многоезичен контекст нещата, защото, като тръгваме да решаваме нещо за български, е хубаво да знаем какво са направили и на други места хората.

Имаме брой 3, който също е тук, в който поставяме въпроса за начина, по който полът и родът са репрезентирани в българските учебници. И там се натъкваме на интересни неща, а това са неща, които децата усвояват по несъзнаван начин от най-ранна възраст, тоест начинът, по който мама и тати са представяни и в какви роли фигурират те в тези учебници също се нуждае от внимание и коментар.

Така че това е, което мога да кажа дотук. Искам най-вече да настоя върху това, че в българските университетски среди това е един въпрос, който много сериозно, много дълбоко, в историческа перспектива и в сравнителна перспектива, на базата на дискусии с други езици и други страни този въпрос отдавна е обсъждан и по някакъв начин решаван.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Тъй като има вече няколко различни кръга въпроси, които се поставиха пред вас, просто давам думата на аудиторията – както на тези, които са видели речника и имат нещо конкретно да кажат по него, така и на онези, които искат да се присъединят към дискусията *джендър – пол – род*. Давам ви думата!

РУМЯНА СТОИЛОВА (Институт по социология, Български женски съюз): Първо, искам да благодаря за тази дискусия, която организирате. Много се радвам и мисля, че всеки един от нас в някакъв период се е сблъскал с тези неща.

Това, което съм подготвила за днес, е по-скоро от позицията на професионалната ми позиция на социолог. Аз съм изключително удовлетворена от това, което каза Миглена, и това, което виждам в речника, че е по-широко застъпено понятието за пол.

За мен като за социолог няма съмнение, че това е понятието, с което трябва да работим. Мислейки си за днешната среща, аз просто се върнах към два социологически текста – “Мъжкото господство” на Пиер Бурдьо и “Мултикултурализъм” на Чарлз Тейлър – не защото преди два дни имаше прекрасна конференция, посветена на Чарлз Тейлър, а защото Чарлз Тейлър аргументира политиката на признанието и в тази политика на признанието, в която цели да даде думата на групи, които страдат от по-нисък престиж и от това, че изпадат в ниши на забвение, на мълчание, той често говори за групите по пол.

Текстът на Чарлз Тейлър е преведен от Мая Грекова, която завежда катедра “Социология” и тук съвсем безпроблемно функционира категорията *пол*. Сравних двата текста – “Мъжкото господство” и “Мултикултурализъм” – в предметния им показалец. В предметният показалец на Чарлз Тейлър действително отзад имаме *пол* и вътре просто можем да проследим дефинирането на пол.

Какво се случва с “Мъжкото господство” на Бурдьо? В показалеца виждаме термина за род и още когато отгърнем на първото позоваване, ние виждаме, че се говори за пол, тоест натъкваме се на това разминаване между термините.

Много се радвам и на това, което каза Миглена, че *род* е многозначна дума. Ако разгледаме превода ѝ, позоваванията, ще видим, че има моменти, в които *род* е употребено съвсем кохерентно, за да обозначи граматичния род, което е важно. Това е един много важен аспект, защото цялата тази битка за налагане на образи налага този анализ на граматичния род. Това е важно.

Но мога да приведа пример с рода, когато става въпрос, че жената е потискана заради това, защото по този начин се дефинира честта на семейството и тази чест на семейството и на рода е презентирана от бащите и братята. Тоест виждаме, че във втория случай вече *род* има един много по-сложен смисъл, защото тук не можем да получим метафоричното обединяване на жените с общ граматичен род, а по-скоро виждаме подчиняването на жените в патриархалната система, в която мъжете в рода са тези, които носят честта на семейството и я отстояват.

Няма да се спирам повече на това сравнение, защото виждайки речника, аз виждам, че дискусията е отишла междувременно много по-напред. Смятам, че този речник, който се надявам, че ще бъде и публикуван, придава едно ново значение на общността на изследователките на пола и на общността на неправителствените женски организации. Това за мен е едно друго равнище, на което ние общуваме. Ние вече поставяме на професионална основа начина, по който говорим за пола.

От тази гледна точка аз искам да се спра само на два от термините в този речник, които погледнах. Единият е за *time used survey*, което в социологията е прието да се нарича като *изследвания за бюджета на времето*, включително тези изследвания са правени през 1989 г., когато има едно прекрасно изследване на Захари Стайков (моите колеги го знаят) с международен екип. За съжаление, това изследване повече не е повторено, а за мен това остава един от най-мощните изследователски методи, защото всичките думи за равенство биват заличени, когато съпоставим времето за платен и неплатен труд, което полагат съответно мъжете и жените. Това е на стр. 22.

На стр. 23 става въпрос за вертикалната сегрегация, което всъщност отговаря най-плътно за понятието *неравенство*. Моят апел е в превода на български да има два елемента. Първият елемент е вертикалният, тоест това поставяне по-горе и по-долу. Второто е на понятието *неравенство*, защото неравенство означава, че неравните позиции, различните позиции са не просто различни, а те са възнаградени по различен начин – било чрез заплащане, било чрез престиж. Тоест моят апел е тук да се засили елементът на неравенство, на вертикалност, на подчинение и на възнаграждения, които произтичат от съответната позиция.

Няма да се спирам на другите детайли, които ще дам в писмен вид. Просто исках да насоча вниманието към по-същностни неща.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Благодаря на Руми, защото мисля, че това е действително важно различни представители на общността, които се занимават с проблематиката, да изразят мнението си. Макар че не ползваме иначе в нашето ежедневие думата *род*, в момента финансираме една книга, която ще излезе след десетина дни и в която участват много от авторите от БАУЖ, за които и Миглена спомена, която се казва “Род и ред”, и използвам случая да ви покана на официалното представяне по време на Панаира на книгата на 16 декември, петък, от 11 до 12 часа. В това, което ние работим, действително като че ли по-често определението “социален” пред *пол* изчезва и тогава, когато се работи с блокове текстове, някак си самата дума просто поема тези значения, които иначе искаме да й вменим, ако употребяваме *джендър*.

КОРНЕЛИЯ СЛАВОВА (преподавател по американска литература в Софийския университет): Занимавам се с джендър проблематиката в екипа на БАУЖ от десет години. Вече сме превели над 10 книги, мисля. И родилните мъки по *джендър* не престанаха през всичките тези години. Както превеждаме *род*, пораждаме непрекъснати нови проблеми, нови диспути. Като цяло двата

лагера са на филолозите, които повече държат на превода с *род* на български, отколкото *пол*, а социолози и историци – на *пол*.

Съвсем понятно е това, защото филолозите държат на връзката с езика и тя е много важна в тази категория, защото така, както е изкована на английски в *джендър* като езикова категория, е изкуствена категория. Една *маса* да бъде от женски род, един *стол* да е от мъжки род – това е просто фикция, но това е регулираща фикция, която регулира езика векове наред. По същия начин и *джендър* вече като социална конструкция на пола също е регулираща фикция. Може да е измислена, но тя ни командва, управлява. Затова ние държим на връзката с езика, защото тя е важна, оттам тръгва всичко.

В ангоезичните страни *джендър* също не е била естествена дума през 60-те години. Тя е била езиков термин. Отнело е поне десет години, докато се наложи. Много езиковеди казват, че не бива да се диктува едно понятие как да се превежда или как да тръгва; то се налага с времето. Но явно тук става въпрос за по-сложен случай, защото вече десет години минаха и това не може да се реши. А разбираме, че има нужда от практически и прагматичен подход в случая.

Моето становище е някак си по-гъвкаво. Ако става въпрос за официални документи, явно *пол* работи много по-добре, поради простата причина, че се разбира веднага.

Другият начин е винаги да се препраща към думите *мъже* и *жени* и винаги да се прави една много дълга уговорка в началото на каквито и да е текстове, където първият път се среща думата *пол*, че става въпрос за социални измерения или аспекти на пола, а не на биологични, анатомични и т.н. Поне да се знае какво се влага в това понятие и че то всъщност включва и елементи от едно друго понятие, тоест да се изясни политиката на превода.

В академичните издания, които тук много хора сме правили заедно, като че ли *род* преобладава, с много дълги дискусии, уговорки бележки под линия – и това вече става сериозен дебат, защото на много места, където е от френски език (учудвам се, че при Бурдьо е преведено *род*) няма нужда от думата *род*, защото на френски език тази дума не съществува. Учудена съм, че, точно обратното, в другата книга, където би трябвало да има *джендър*, защото е от английски език, и там идват проблемите – от френски не идват, но от английски език идват винаги проблемите.

РЕПЛИКА: Това е решението на преводача, професионалната му обвързаност. При Тейлър преводачът е социолог. При Бурдьо не зная.

КОРНЕЛИЯ СЛАВОВА: При положение, че Бурдьо не ползва тази дума, защо трябва преводачът да въвежда понятия, които той не ползва. Не зная, не съм запозната с превода и няма да коментирам. Но каквото и да се реши, за академичните издания може да оставим думата *род* според мен и трябва, защото това значи да се лишаваме от едни научни дебати, които текат вече 20 години. Това е дълга история, защото това са два абсолютно различни термина – *джендър*, *секс* и *пол*. Не можем да се лишим от това – има десетилетия, в които единият взима превес, после другият. После се оказва, че двата не могат да се мислят отделно. Те са винаги заедно.

Но в академичните дискусии има място това да се обясни, да навлезе, хората имат повече търпение. Разбирам, че в държавните документи трябва да са уеднаквени и ясни. Затова мисля, че пол или *социални аспекти на пола*, или *социални измерения*, или както тук-там е представен като *социален пол*, но да има от време на време такива допълвания, за да разберат хората, че не става въпрос за биологичните ни анатомични различия, а нещо много по-голямо – социално, културно обусловени различия, които са фикция в голяма степен и измислени, но така или иначе съществуват.

Прочетох речника много накратко. Има около 7-8 термина, където мисля, че има недобри варианти, има и грешки. Първо, *джендър*. Другата основна дума, която върви заедно с *джендър*, е *equality*, която си е думата за равноправие и равенство. Във всички харти, ако ще и в Декларацията за независимостта, тя е *равенство*, не е *равнопоставеност*. Още на стр. 6, където е въведен терминът *equality between the men men, sex equality*, а по-скоро трябва да е *gender*, е преведено *равнопоставеност на жените и мъжете*. Тук според мен не би трябвало да е *равнопоставеност*, а трябва да е *равенство, равноправие*.

Equality dimension също не е *равнопоставеност*, а *измерение на равноправие*то. По същия начин, когато стигнем до *equality* и до *equity* – на стр. 9, *gender equality* трябва да бъде *равенство, равноправие*. Те са разместени. Не зная дали компютърът ги е разместил или не, а *gender equity* е всъщност принципът на справедливостта и той трябва да е *равнопоставен* на пола.

Equality си е стара дума, като *равенство*, не като *равнопоставеност*. Като англицист на мен ми се струва странно. Сега прочетох, че има “Българска коалиция за равнопоставеност на половете”, така е преведено. Разбирам, че искате да направите нещо повече като заявка от равноправие, но е *equality*.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Първо, искам да избягаме от *равноправие*. За мен е даже по-важно равенството. Участниците в нашите семинари го свързват не с равенство на възможностите, а с онзи социалистически тип равенство. Ти си еднакъв във всичко... А искаме да внушим, че желанието ни е да имаме равенство на възможностите, което значи, че оттам нататък всеки се бори и спрямо своите качества, желания и възможности ще просперира различно и ще бъде възнаграден различно.

КОРНЕЛИЯ СЛАВОВА: Да, аз разбирам важността. Може би е много по-съвременна дума или по-адекватна за момента, особено за нашия посткомунистически период, където думите са доста девалвирали, включително и равенство, но когато е *equity*, е *равнопоставеност*, а когато е *equality* ... Става въпрос ако трябва за превод, за да бъдем точни.

МИГЛЕНА НИКОЛЧИНА: Тук се намества нашата комунистическа история, която налага това.

КОРНЕЛИЯ СЛАВОВА: Аз само отбелязвам. Другото, което забелязвам, е *gender gap* – *социални различия между половете*. Тук не става въпрос за различия, става въпрос по-скоро за разминаване. Няма време да измисля по-добро, но не е различия. Различия звучи като *differences*, а не като *разминаванията*.

Следващата дума е *gender mainstreaming*. Не става въпрос за *общо приложима политика на равнопоставеност на половете*, а по-скоро за *интеграционна, системна политика*. Тя не е общо приложима, не винаги и не общо прилагана, уви! Така че по-добре да бъде “интеграционна”.

Следващата – *gender neutral* според мен звучи смешно на български. Неутрален по пол звучи като *безполов* или *хермафродит*, а то е всъщност *неутрален подход към въпросите на пола*. Това също трябва да се погледне.

Gender perspective – това също не е добро.

Атипична – по-добре на български звучи *нетипична*.

РЕПЛИКА: Това са приели икономистите като термин.

КОРНЕЛИЯ СЛАВОВА: Да, добре. Имаше някои други неща, но за *equality* и *equity*...

ТАТЯНА КМЕТОВА: Това е абсолютно правилно. Аз мисля, че и тук Миглена е абсолютно права. Всеки има различен подход към това, какво разбира под думата, в зависимост от своя бекграунд – дали филологически, исторически, NGO-йски, защото той също си е вече специфичен бекграунд, дали е филолог, историк и пр. В този смисъл този дебат действително си го представям като само първа част по простата причина, че ние вече вървим към някакво изясняване или към някаква конвенция. Примерно, това, което ти каза, за академичните дебати да остане терминът *род*, а това, което е за по-широката публика, да остане думата *пол*. За мен това е донякъде приемливо, но вероятно за други хора няма да е. Виждам, че има много реакции.

КРАСИМИРА ДАСКАЛОВА: Аз може би ще повторя това, което казаха и Миглена, и Корнелия. Аз съм също на мнението, че този термин *джендър* трябва да се превежда контекстуално. Но като исторична веднага трябва да кажа и предпоченциите си към термина *пол*. Подкрепям това, което каза Руми. Съжалявам, че няма повече хора, които се занимават със социални науки тук. Може би сме трима-четирима. Ако се върнем назад към цялата българска традиция на хуманитарните науки и също така на политологията, ако се върнем и четем социологически, политологически текстове, исторически текстове, ние ще видим, че още в началото на модерното време, в 19 и 20 век има купища от текстове, които боравят с този термин *пол* и те боравят точно в този смисъл, в смисъл – разглеждат пола като социална конструкция. Мога да цитирам веднага Иван Хаджийски, който е със славата на първия български социолог. Ако отворите неговите текстове, ще видите за какво става дума. Ако отворите най-известните текстове на български, ще видите, че не съществува *джендър*, но съществува *пол*, а полът се използва в смисъл на социален конструкт.

Ако отворите текстовете на Каравелов, също ще намерите използван този термин *пол*. Там има един блестящ текст за взаимоотношението между половете, където той просто разиграва употребите на този термин.

Приемаме всички, че в политическите текстове трябва да се използва терминът *пол*. Но ако приемем и другото мнение, че в академичния дебат и в академичния дискурс трябва да използваме само термина *род*, то тогава това означава да зачертаем цялата академична традиция в тези науки.

По отношение на превода на Бурдьо, тъй като аз съм писала рецензия за тази книга, мисля, че преводът е просто ужасен. Но наистина специално терминът *пол* е преведен там като *род* затова, защото преводачката е филоложка. Това е моето обяснение. Ето, това е пристрастие, което обяснява залитания в една посока.

Корнелия каза, че не трябва да насилваме нещата, че в този дебат употребата на единия или другия термин ще се наложи от само себе си. Аз мисля, че такова налагане от само себе си не може да има. В крайна сметка към това налагане има отношение колко хора защитават едното мнение, колко хора защитават другото мнение и колко хора са в позицията тяхното мнение да се чуе повече от позицията на...

АЛЛА КИРОВА (Икономически институт на Българска академия на науките): Също сме от академичните среди, защото говорим непрекъснато какво смятат академичните среди, но доколкото разбирам, за такива се приемат само филолозите, философите и други чисто обществени и социални науки. Аз мисля, че с това се отклоняваме малко от въпроса, защото тези филологични конструкции, които обсъждаме, всъщност отклоняват вниманието от въпроса за равнопоставеността на половете, който, предполагам, интересува общественото пространство. Тоест, според мен и не само според мен – тук е и колежката ми, с която заедно от няколко години работим по тази джендър проблематика – важно е общественото звучене на тези понятия, тоест с тях да се предаде това, което искаме да кажем, защото никой нормален човек (а към нормалните хора се отнасят всъщност всички – и политици, и гражданското общество и т.н.) няма да мисли дали е род, дали е какво. Те ще мислят какво искаме да изразим с това. Както използваме понятията на всяка крачка – *приватизация, демокрация, парламент, миграция* и т.н., и това никой не го дразни, освен някои филолози, които се борят за чистотата на българския език – има и такива, но по принцип тези понятия са навлезли в езика.

Има много нови понятия, които съществуват от няколко години. Кой е мислил преди десет години за компютър или нещо подобно? Няма да казваме, че това е някакво средство... даже не знам как да го превода, моята дъщеря има учител в английската гимназия, който превежда на чист български език всички тези понятия. Аз не мога да го възпроизведа това нещо. Така че какво лошо има в това да въведем едно ново понятие, именно *джендър*, което пък придава такива нюанси на тези взаимоотношения между половете, които много трудно могат да се изразят с думата *пол* или каквото и да е. Примерно, може да кажеш, че има безработица по пол и между другото тези неща са си в статистиката. Има показатели по пол и т.н. или както например неплатени семейни работници. При положение, че от години съществува този статистически показател, защо трябва да измисляме нещо ново как да преведем *assisting spouses*. Между другото, семейството от статистическа гледна точка е точно една двойка, която има деца, а вече ако има някакви други членове, то това се води домакинство, което се състои от няколко семейства. Така че семейни неплатени работници много точно представят нещата. И други подобни показатели и индикатори се използват в нашата статистика.

Може да кажеш *заетост по пол, безработица по пол* – тук е ясно – заетост, безработица на жени и мъже. Обаче например някакъв израз от сорта *джендър неравенство на пазара на труда*, ако го кажем с понятието *пол*, какво се получава? Взаимоотношението на половете на пазара на труда?.

РЕПЛИКА: Социални взаимоотношения.

АЛЛА КИРОВА: Да, социални взаимоотношения, което между другото на много хора не им е ясно какво означава. Веднага това включва някакъв двусмислен нюанс и даже често предизвиква усмивки в много среди и на сериозно равнище. Така че не виждам нищо лошо в социалната литература, социологическата, социално-икономическата, икономическата да се използва понятието *джендър*, което много точно предава нещата. Например, *джендър бюджетиране*, процесът на *джендър бюджетиране* в България или *джендър* подход към макроикономическата политика как ще го кажете с понятието *пол*? Макроикономическата политика отчита социалните взаимоотношения между половете, което, общо взето, се оплита и не става ясно за какво става дума.

Тук чух мнението, че в академичните среди вече “се наложи” понятието *социални изследвания на пола* и подобни. Между другото, в нашия институт малко хора се занимаваме с тази проблематика, така че ние се опитваме именно да наложим това понятие *джендър*, което на научните съвети предизвиква реакция, но, между другото, не защото не разбират за какво става дума, а просто защото се борят за “чистотата на българския език”. Казват: “За какво ни е още една чуждица?” Значи, използват 500 чуждици, а точно тази не им трябва и ние се опитваме да се борим с това и в нашите публикации и монографии се опитваме да наложим това понятие, защото, пак повтарям, смятаме, че е много по-точно, в много случаи изразява именно този социално-икономически нюанс, който се влага в това понятие, особено както в началото беше казано, всъщност и речникът, който аз не съм виждала, включва основно понятията, които се използват по отношение на характеристиките на пазара на труда.

РЕПЛИКА: Но не само.

АЛЛА КИРОВА: Не само, да, аз не съм имала възможност да го прочета.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Тук се появи един нов нюанс. Смятам, че той е важен за тези, които работят със статистика. Ние имаме статистика по пол, но нямаме *джендър дезагрегирана статистика*, което е политическият момент. И политическият момент е някой да казва “тази дума ни е в повече”.

ПАВЛИНА ФИЛИПОВА (изпълнителен директор на фондация “Жар”): Не от академична или друга точка, а от практическа гледна точка. С две думи, от 1996 г., когато създадохме фондация “Жар”, върви тази дискусия как да преведем или как да говорим нормално на хората, защото ние сме в досег с хората, които се опитват да разберат по някакъв начин смисъла на социалния пол. И така в ретроспекция от 1996 г. твърдо бяхме решили да превеждаме всичко като *равнопоставеност на половете*, да използваме повече думата *пол*. В никакъв случай не сме използвали *род*, защото това обърква хората доста повече. Тествано е на много семинари, защото оттогава сме провели значителен брой семинари на *джендър* тематика – сред младежи, сред

различни групи хора, които много трудно по принцип възприемат концепцията за равнопоставеност и различния смисъл от еманципация и когато дойде в добавка и *джендър*, и *род*, и *пол*, тогава вече кашата става пълна.

Но какво се случи през тези десетина години на нашата работа е по-интересният момент. Преди пет-шест години програма ФАР обявиха като изрично условие да има *джендър*, застъпен в проектите, което да бъде плюс при кандидатстващите организации. Тогава нашите телефони във фондацията просто станаха червени. Всички хора звъняха, за да ни включат като партньор, че да има повече жени. Тоест тогава направихме една оценка в този кръг на организациите, на неправителствените организации. Това понятие *джендър* абсолютно нищо не говори, нито път социално-полови различия – може би то повече им говори.

Но *джендърът* беше като шок за всички и се появи необходимостта – и ние на семинари винаги обясняваме и въвеждаме понятието *джендър*, защото всички, които присъстват на нашите семинари – практики, политици, се сблъскват редовно с това понятие. Много им е трудно, когато не го познават и не могат да разграничат смисъла е много трудно да бъде обяснено, ако не е малко по-подробно. Мисълта ми е, че от пет години насам ние имаме вече и неправителствени организации, които в името си имат думата *джендър* – “Джендър изследвания”, “Джендър проект за България” и т.н. Неминуемо, въпреки че нашата позиция беше да не използваме думата *джендър*, а само *пол*, *социален пол*, така или иначе и ние – вече зависи, гъвкаво я използваме, на места използваме и обясняваме думата *джендър* главно със *социален пол*. Това е нашата практика.

Според мен това, което каза и Алла, въпросът на гъвкавост е в кои среди и по какъв начин ще въвеждаме понятието *джендър*. Но почти във всички документи вече и в практическата работа на място понятието *джендър* фигурира.

МИГЛЕНА НИКОЛЧИНА: Но от това се видя, че *джендър* е било особено удобно за бързото трансфериране на финанси от западни институции и фондации на българска почва. Това е смисълът на това понятие.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Ние нямаме думата *джендър*, ние съвсем съзнателно я махнахме, което беше неправилно, защото сега всички питат дали само с жени се занимаваме...

РАЛИЦА МУХАРСКА: Едно нещо ме смущава в нашата дискусия. Това е когато хората говорят в модалността “трябва” и в “ние трябва”. Когато започнах да работя върху една съвсем основна, най-минимална група от термини, свързани с тази проблематика, си направих труда да се консултирам с няколко езиковеди не по въпроса за това кое как се превежда, а по въпроса какво става с усилията, вложени в нормативизирането на езика. Нормативността е тенденция към запазване на неща, съществуващи в езика и, общо взето, към обуздаване на скоростта или на интензивността, с която навлизат в езика чуждиците. Понеже не съм езиковед, затова се консултирах с езиковеди. Те казаха, а и всички го знаят и това само потвърждава всеобщата практика, че всякакви усилия за нормативност, общо взето, са обречени на

неуспех от страна на експертите. Експертите в някаква област не са тези, които казват “това трябва да се каже така” и то се казва така. От този момент нататък възниква тази употреба. Това в езика така не става.

Правя това изказване само за да възпра нашето събрание, нашата среща тук от изпадането в една нормативност. Ние и да кажем “трябва да се превежда терминът”, и да не кажем “трябва да се превежда терминът”, тези хора, които работят с термина, ще правят каквото искат. Затова може би много конструктивна ми се вижда линията на изказване, в която става ясно, че по-скоро в теоретичната сфера има известна полза от употребата на понятието *род* в сравнение с понятието *пол*, защото там е нужна малко по-голяма гъвкавост, а по-скоро в практическата сфера.

И не да разграничаваме академична от неакадемична, а по-скоро бих предложила едно такова разграничение, когато се говори в термините на теорията и когато се говори от гледна точка на практиката. Очевидно от гледна точка на практиката терминът *пол* е за предпочитане, доколкото всички го разбират, а терминът *джендър* от своя страна има предимството да ни прави разпознаваеми, както се разбира, пред чужди партньори. Но от друга страна, той има недостатъкът да се схваща като нещо чуждо, докато нещо привнесено, нещо нетипично и неприемливо в нашата действителност.

МИГЛЕНА НИКОЛЧИНА: Не съм съгласна с Ралица, че напълно изключва нормативния подход. Ще влязат някакви употреби в правителствените документи и правителствените документи ще започнат да бъдат мултиплицирани от медиите. И това е! И аз започнах да говоря за себе си в мъжки род, след като всички говорят така, а те говорят най-напред по този начин по медиите и това е, което се случва.

Така че има си едно място, от което ако се препредаде нещо, *демократизация* примерно или *равнопоставеност*, или *приватизация*, или каквото и да било, и като влезе в медиите и оттам като стигне до всички, това е!

РУМЯНА СТОИЛОВА: Една реплика към това. Аз се противя на разграничението теоретични цели – практически цели и съответно *род* и *пол*. Искам да се върна към примера с мъжкото господство и Пиер Бурдьо. Никой не може да отрече, че това е теоретик. В употребата на *род* има значения, които не могат да бъдат обхванати с *пол*. Дори не бих искала да кажа, че преводачката е лоша, просто нямаме време да минем, но аз съм отделила шест пасажа, с които и най-добрият преводач не би могъл да каже *род*, защото става въпрос за социално дефинирани отношения. Тоест с понятието *род* не могат да бъдат описани чисто теоретично част от отношенията между половете. Така че разграничението теоретично – практично, съответно *род* и *пол* от гледна точка на социалните науки е абсолютно невъзможно. Затова и Чарз Тейлър – и за него не може да кажете, че е практик. Два дни изобщо не беше употребена думата *джендър*. Когато той даваше примери и когато имаше примери, примерите бяха за пола, а не за рода. Тоест това разграничение не може да бъде приемливо.

ВЯРА ГАНЧЕВА: Работя в Института по социология, преподавам във Факултета по журналистика. Именно затова съм изкушена – този спор е

наистина много академичен и на мен много ми харесва. Но проблемът ни не е ние помежду си да се разбираме. Аз виждам, че ние се разбираме. Проблемът е публиките да ни разбират, дихотомиите *външно – вътрешно, теоретично – практично* показват, че спорът наистина е конструктивен. Но това, което ми се струва, бих могла да изразя с две сентенции. Според едната, не ние говорим, а езикът говори нас, а според другата, езикът е заговор срещу лаиците.

Тук ние като че ли правим един заговор срещу мъжете. Това в момента ни е малко в повече. Според мен необходимо е ние да комуникираме джендър проблематиката сред публиките, и то широките публики. Според мен най-добрият начин е това да стане чрез каскадния принцип на мотивация. Имам четири социоложки и бихме могли да направим фокус групи сред лидери на мнение, за да разберем кой е най-добрият начин, за да комуникираме джендър тематиката. На нас не просто ни е нужно разбиране, на нас ни е нужно доверие към каузата, за която се борим. Затова бих предложила да направим всичко възможно да организираме подобни фокус групи и да извлечем мнение. Това, което мислим, е чудесно; нямам нищо против. Въпросът е хората какво мислят за нас и за тематиката, към която ние сме пристрастни. Просто една външна гледна точка би ни регулирала, би ни нормативизирала.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Аз горещо Ви препоръчвам да прочетете статията във вестник "Сега", която ще ви разпрата <http://www.segabg.com/online/article.asp?issueid=2044§ionid=5&id=0001201>

– как непрекъснато някакви женски организации и фондации говорят за насилието над жени и как мъжете страдат ужасно от насилие, което не е такова насилие – шляпнал ѝ два шамара, а как жените с думи ги убиват. Тук имаше цитати, български поговорки, руски поговорки. И ти си потиснат, безработен, капнал си няколко капки кафе, тя се разписква и ти сега като нямаш нерви, удариш ѝ два шамара, обаче тя вече и съседният блок я е чул, а отгоре на всичко и от поликлиниката вади медицинско и после – всички на нейна страна. И той какво да направи? Чуден анализ в целия форум! Нямам нищо против фокус групите. Дори тази идея ми се струва наистина много интересна. Но това не е заговор срещу мъжете, ако ми позволите да Ви поправам, даже изобщо не е заговор срещу мъжете. Поне моят опит, защото вече се събират доста години, в които работя по темата, със съвсем друг инструментариум, подход, цели и пр., жените много повече пречат на тая тема и на темата за равнопоставеността, отколкото мъжете. Сред мъжете много по-лесно може да намерите съпричастна към каузата душа, отколкото сред жените, които са постигнали нещо и които могат да бъдат проводник на идеята.

В този смисъл напълно подкрепям това, което Миглена каза. Мисля, че най-важната наша роля в случая е, че след като ние сме отделили от своето житейско време на темата, би трябвало наистина да направим тези послания достатъчно ясни към останалите, и точно от нормативна гледна точка, защото сме свидетели колко много термини влязоха в нашия език по този начин през последните 15 години. Примерно, в Германия *джендър мейнстриймिंग* не се превежда, както знаете. Той се изписва на английски. Германската държава е приела това и тя обучава държавни служители, произвежда учебници и пр.

ВЯРА ГАНЧЕВА: Познавам един мъж, който твърди, че е кумир, защото обичал жените. Иначе да Ви препоръчам книгата на Христо Кафтанджиев, който преподава във Факултета по журналистика реклама. Книгата му се казва “Образът на жените в рекламата” и е с подзаглавие “Или как да унищожим мъжете”.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Аз не съм чела книгата; чела съм отделни негови статии. Не зная каква е концепцията на цялата книга, разбира се, но по частта, която бях прочела, мисля, че той е много прав. Това е друг един въпрос, който трябва също да обсъдим.

БИСТРА БОНЕВА (Фондация “Джендър проект – България”): Ще дам само два примера от нашия опит, които може би ще ви развеселят. Преди пет-шест години фондация “Джендър проект” правеше джендър обучение в средните училища под формата на извънкласни занимания и съответно директорът вземаше разрешение от родителите да пуснат децата си в тези занимания. Някои от родителите питаха дали това не е секта. Просто джендър образование им звучеше някак си сектантски. Ние, разбира се, сме се обръщали тогава с чувство за хумор.

Вторият пример. Правим семинар за журналисти във Варна. Излиза в “24 часа” на другия ден заглавие “Джендър проект” прави секс семинар” след два часа обяснения какво е “джендър”. Два часа беше само по езиковия дебат.

Тези примери, колкото и да звучат като виц, ги казвам затова – в подкрепа и на колежката, че за мен целта на този речник е да облекчи нашето общуване и нашата комуникация. На мен езикът ми като филолог, като журналист и като работещ в неправителствената организация, ми трябва, за да ми облекчи моята комуникация, общуването с хората и да направи тази комуникация по-достъпна. Всеки път се спъваме в думата *джендър* или във всякакъв друг такъв опит как да я преведем така, че моята аудитория да я разбере.

Вчера имавме семинар за журналисти по темата във Велинград, където зададохме въпроса как им изглеждаме ние отстрани, нашата кауза, как да я направим чрез езика и чрез тяхното медийно звучене по-достъпна и по-имиджова за хората.

Първата забележка, която ни направиха е, че ние, неправителствените организации говорим един ужасен език. Те го нарекоха “проектен” език, вместо да кажат “езикът на секта”. Давам примера, за да не попаднем в прецизирането на езика да си имаме един език, който да си го разбираме само ние от сектата. Те казват: “Много ви моля, намерете някакъв превод, който ние, медиите като го кажем на хората, да ни звучи много близко и все едно, че ги засяга тях самите. А като кажем *джендър*, те си мислят, че е нещо...”

АЛЛА КИРОВА: Дали в тази зала има журналисти? Комуникацията минава през медийния превод. Ако медиите не ни разберат правилно, а изпаднат в шизофрения – веднъж чуят *род*, друг път – *джендър*, трети път – *равнопоставеност*...

НЕДЯЛКА ВИДЕВА: Ще се възползвам от това, че няма журналисти. И аз в своя преподавателски опит съм влизала при журналисти и ме попитаха какви са ми заниманията извън лекциите, които трябваше да им прочета. Аз им

казах, че се занимавам с аксиология. След това след три дена те идват при мен и ми казват: “Хайде да си говорим за аксиологията.” Накрая се оказва всъщност, че са имали предвид сексология, а не аксиология и оттам е бил големият интерес.

Сега – по същество. Струва ми се, че когато тръгнем, защото не съм филолог, наистина, макар че съм превеждала и мисля, че имам доста голям опит като преводач – имам над 1000 страници, най-важното е ние да преведем едно понятие така на български език и да намерим българската дума, която понякога от гледна точка и от позицията на езика, който ние превеждаме, преводът може и да изглежда малко странен.

А че се налага един превод като норма, и то много бързо, аз ще ви дам пример с много често вижданата табелка “случаен превоз”, което всъщност никак не е случаен превоз, а е нарочен. Защото за едно нарочно събитие е нает този автобус. За случай – нает за случай, значи е “случаен”?! А какво значи “случаен”, никой не се замисля. И навсякъде – това вече е норма!

Може би на мен този проблем ми е по-ясен, защото на мен ми се е случвало да чета преводи от хора, които прекрасно знаят чуждия език. Недостатъчно добре обаче познават тематиката, по която превеждат и оттук излизат изключителен курioзни случаи. Докато човекът, който познава проблематиката, дори и да не знае толкова добре чуждия език, но знае много добре българския, той прави прекрасен превод.

Моят апел е: нека да се опитаме когато превеждаме тези неща, да ги съобразим с българския език, със значението на думите в български език и заедно с това адекватно да изразим съдържанието, което се влага в думата.

Плаши ме много, ако за практическа употреба имаме *пол*, за теоретическа – *род*. А какво ще правим ние, които хем теоретически се занимаваме с това, хем по силата на много обстоятелства, ние чисто практически я използваме?

МИГЛЕНА НИКОЛЧИНА: Налага се теоретичното различаване, което в политическите документи не се налага. Аз мисля, че всички говорихме това – когато се налага да се диференцират двата термина, както понякога се прави на английски, но далеч не винаги, тогава можем да ги използваме тези два термина. В политическите документи обаче този вид оразличаване не се налага. Там то се разбира.

ВЪПРОС: Но какво ще се случи, ако в политически документи е *пол*, социолозите няма да имат проблем.

КОРНЕЛИЯ СЛАВОВА: Зависи. Ако в самия оригинал има опозицията между *пол* и *род*, ти не може да я пренебрегнеш и на български. Затова там трябва да мислим малко повече и да контекстуализираме нещата. В тези документи. Сега говорим за речник, който е в една нормативна законова база и определено *пол* трябва от начало докрай да се използва като *социален пол* или *социални аспекти на пола* и ще бъде ясно на всички тези 24 страници, трябва да се зачертае *джендър* и *род* и т.н., за да бъде уеднаквен подходът и логичен. Но когато в оригинала ги има двете понятия и са разграничени, тогава не може да се избегне този въпрос, тогава преводачът трябва да намери решение. И зависи

в каква сфера работи човек, от самия оригинал. Законовата база е нещо друго, според мен. Но философските текстове са...

ВЪПРОС (Национален център по опазване на общественото здраве): Аз съм психолог и затова когато видях навсякъде в речника преведено *социални различия* и т.н., това ме подразни, когато е на български език понятието. Струва си да помислим за някои неща. Видях още някои подробности. Предлагам моята помощ. Много добре превеждам от немски, превеждам някои тестове от психологията. Там винаги е сложно. Трябва да ползваш два-три езика, за да постигнеш нещо нормално.

От друга страна, аз работя с Лилия Абаджиева, имаме известен контакт по въпросите на стреса, внедряването на различни политики относно психосоциалните проблеми на работното място, тоест с работещите хора, не само с журналисти или научните среди, или управленци и политици. На тях би изглеждало много непонятно и чуждо и не бихме постигнали никакъв контакт за това, което, искаме, ако изляза и им кажа нещо за *джендър*. Това е просто от опита ми с различни организации, фабрики, предприятия и т.н.

ТАНЯ ЙОВЕВА: Аз съм журналист и работя от 30 години като журналист. Както каза колежката, която говори като преводач, действително всичко трябва да е свободно и човек свободно да изразява своите мисли и така да ги представя на хората, че те да бъдат разбираеми. Според мен може да се използва и *джендър*, и *социално равенство*, и *равнопоставеност*. Просто всичко зависи от текста, но той да бъде така представен, че да бъде разбираем. Не знам защо на този семинар журналистите са казали, че неправителствените организации говорят неразбираемо. Аз съм правила интервюта със световно известни професори, и то офталмолози и какви ли не, и са ми говорили на своя специфичен език. Аз съм се опитвала така да представя нещата, че те да бъдат разбираеми. Ето, омбудсман – както и да превеждаме тази дума, тя си остана омбудсман. Надълго и нашироко трябва да обяснявам тази дума... Всъщност всичко зависи от човека. Дали той е журналист или преводач, или научен работник – важното е как мисли този човек и как иска да представи нещата пред обществото.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Аз все пак мисля, че така да свеждаме дискусията само до формата, а не до съдържанието на понятието, би било да я приключим без необходимия ефект. Така че ми се струва, че някак си знаем какво влагаме в съответното понятие или поне подозираме какво влагаме. Всъщност мисля, че това, което Корнелия започна с критичните бележки към нашия вариант на речника, е много важно, защото в това, което тя предлага като варианти, липсва понятието *равнопоставеност*.

МИГЛЕНА НИКОЛЧИНА: Тук се сблъскваме с една тема, която много ме занимава и затова ще се постарая да не влизам прекалено много в нея. Но това е, че някои термини, които са имали ясни преводи преди епохата на комунизма, след това, поради разцепването на историята на западните демокрации и историите на комунистическия изток, придобиват различен смисъл. И ето, думата *равенство* е такава дума. Тя означава едно нещо във френския лозунг “Свобода, равенство, братство” при буржоазната

демократична революция и придобива друг смисъл при нас, след като е преминала през епохата на комунизма. Абсолютно съм съгласна, че тук като се каже *равенство*, ние да кажем и “равни заплати”. Това е равенство. Оттук се налага понякога да се мислят по друг начин тези термини.

РЕПЛИКА: Да, ние действително говорим за равнопоставеност.

КОРНЕЛИЯ СЛАВОВА: Добре, но когато съществуват два термина, и двата са успоредни, както е тук на стр. 9, не може и двата да се преведат с едно и също; да не говорим, че едното е въпрос на принцип. *Equity* е принцип, справедлив принцип, а *equality* е състояние.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Това е най-подвеждащото нещото, когато се превеждат от английски език тези термини. Вие ще срещнете за *equality* и *равенство*, и *равнопоставеност*, и *равни възможности*, и *равноправие*. И това се появява във всякакви текстове.

Ако ние говорим за някаква нормативност в случая, мисля, че дебатът е не толкова за това, дали ще ползваме *джендър* или ще ползваме *род*, или *пол*. Мисля, че все пак донякъде се съгласихме в мнението, че трябва наистина да има една контекстуалност, една гъвкавост, една идея за това действително за каква аудитория говориш и може би това трябва да бъде водещото. Но нормативността да бъде в това, какво разбираме ние под всяко отделно понятие. Това поне помежду си ние трябва да изясним.

Аз имах този абсолютно смешен случай, в който казах пред една журналистка, че провъзгласеното в конституция равноправие на половете не дава защита на двата пола и специално на жените и затова трябва да има специфично законодателство. На следващия ден по телевизията беше казано, че аз съм казала, че конституцията пречи на жените да имат равни права. Разбирате ли?

Така че поне ние помежду си трябва да знаем *равенство* ли е, *равнопоставеност* ли е, *равни възможности* ли е. Защото *equality of opportunity* дава съвсем друго нещо. Поне за това да се споразумеем. И ако вие имате коментар към речника, защото нали си представяте, че ние не сме решили, че сме най-умните на този свят – били сме малко по-смели да го представим на вашето всеобщо внимание, а сме направили нещо, сложили сме го по разни сайтове и чакаме някакъв коментар от вас.

МИГЛЕНА НИКОЛЧИНА: Тук има толкова неправителствени организации. В момента се е появила една реклама, която действително се стреми да бъде дадена под съд. Вчера я видях преди прожекция на филм – жени, които играят отвратително футбол, просто едва ли не се препъват, падат. И коментарът е: “Не всички неща стават за жени” или нещо подобно – реклама на списание “Максимум”. Аз мисля, че те обаче наистина искат да направят скандал, като бъдат дадени под съд. Въпросът е какво се прави в такъв случай.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Нищо не се прави.

ТАНЯ ЙОВЕВА: Тук има много представителки, научни работнички, социоложки. Напоследък хората с увреждания искат да въведат един такъв термин: хора със специфични възможности. Хората или имат възможности, или нямат. Но какви са тези специфични възможности? Той или може да работи на компютъра, или не може.

МИРА ХАДЖИМИТОВА: Няма да защитавам термина *джендър*. Той е много провокативно сложен в нашето заглавие. Фондацията беше създадена точно преди Пекинската конференция преди десет години и смея да твърдя, че малко изигра от практическа гледна точка някаква положителна роля, защото грабва вниманието и дава някаква разпознаваемост сред някои среди.

От друга страна, това е една от малкото срещи, в които участваме неправителственият сектор и академичните среди, практики и вие. На мен винаги ми се е искало повече да работим заедно и да намерим пътищата един към друг. Всички трябва да го мислим как да става и как да си бъдем полезни едни на други. Същевременно, без да защитавам термина *джендър*, в никакъв случай, искам да ви кажа, че *род* нищо не ми говори. Трябва и вие да направите някакъв компромис.

В този смисъл, в който ние искаме да употребяваме *джендър*, *род* не ни говори много. Мисля, че на тази аудитория, с която ние работим, всъщност тя е важна, защото тя подпомага нашата тема да навлиза в политиките и всъщност нашето звено, което ни обединява, тези два сектора, всъщност са институциите. Това е, което ни се налага и вече ни притиска – тяхната терминология, която те ще изберат да използват. Ние трябва даже да им помогнем, така че и на нас да ни бъде полезна, и на тях, и на хората, с които работим. За мен най-важното е тази политика да тръгне и да бъде разбираема и хората да започнат да я поддържат. Вчера на въпросния семинар журналистите припознаха равнопоставеността на половете само в два аспекта: домашно насилие и трафик. За нищо друго не бяха чували и не знаеха. Това, от една страна, ме зарадва, защото темата за тези две явления вече е влязла като терминология – домашното насилие и трафикът, което по-лесно навлиза. Но едва след десет години работа срещу домашното насилие. От друга страна виждаме, че те нищо не са чели толкова, ние не сме успели да им покажем, че това е официална политика и че тя засяга най-малко онези 12 области от Пекинската платформа, което значи, че засяга 12 области от нашия живот. Това е сериозен проблем пред всички нас.

Какъв друг проблем видях и какви бяха техните съвети? Те не ни съветват да ползваме термина *женски организации*, защото това е пак също част от миналото.

Господин Лозанов много ловко се измъкна от ситуацията, като ни наричаше: там от едната страна са медиите, а от другата – социолози, и от другата страна бяхме *джендър* организациите. Ето ви нов проблем. Но всъщност на мен ми звучеше по-добре от женска организация, по-сериозно, по-ясно, за мен, много по-дълбоко.

РЕПЛИКА: Има разлика и по съдържание.

МИРА ХАДЖИМИТОВА: Точно така. Навсякъде ние се опитваме да повтаряме, че *джендър* проблемът не е проблем на жените. Значи и това трябва да мислим – как използвайки другата терминология, без *джендър*, как това ще го постигнем.

МИГЛЕНА НИКОЛЧЕВА: Това е откровената позиция, да кажем, в Русия, където се възприе терминът *гендер*, без никой да го разбира. Аз лично се разхождах с едни списания “Гендерные исследования” по улиците и хората ме

питаха и трябваше да обяснявам какво значи *гендер*. Тоест доникъде не е стигнало с масовото разбиране на този термин. Но те поне казват откровено, че са избрали този термин, за да звучи по-сериозно, защото да си жена не е сериозно, разбира се, и да има женска организация не е сериозно и ние очевидно нищо не можехме да направим за това, тоест вдигаме ръце и се отказваме.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Ако вие ни кажете “ползвайте род”, не ни помагате много.

МИГЛЕНА НИКОЛЧЕВА: Не, не сме казали “ползвайте род”.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Нещо по понятията, което всъщност беше целта на събирането ни? Ако имате предложения, ще помогнете всеки да направи малък принос – по имейла каквито предложения имате. Даже може да ги слагаме в различни цветове, варианти: гласувайте за червеното, жълтото, зеленото. Въпросът е, че можем да направим един форум, сега имаме такъв, който е малко анемичен, казва се “Среща”, но може би това ще го стимулира. Действително и това, което Бистра каза, ние все пак ползваме езика, за да ни се помага, а не да си правим нови проблеми. Моят син расте в среда с майка, която само с това се занимава, и това ѝ е професия. На 16 години той казва: “Искам да ти разкажа един виц, но не е джендър сензитив”. Сега е на 22, за шест години ние почти не сме мръднали в превода. Ние се разбираме прекрасно за какво става въпрос, обаче не на български. Дали това, което правим, искаме да го направим българско? Защото очевидно както и Миглена каза, че някакви фондации с външни хора правят...

МИГЛЕНА НИКОЛЧЕВА: Това е истина. Защо журналистите са идентифицирали само трафика и домашното насилие? Аз много добре си спомням, когато в началото на 90-те поискахме да се занимаваме по някакъв начин с тази проблематика, както и да я наричаме, как се финансираха единствено тези неща. Просто цялото финансиране, а тогава тук бяхме бедни и всичко идваше отвън – цялото финансиране отиваше в домашно насилие и за трафика на жени, и чуждите фондации не искаха да разпознаят никакви други проблеми, като специфични. И това е, което е стигнало до медиите, в крайна сметка, и те го виждат. Така че има директна връзка. И това също трябва да го обсъждаме.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Аз съм радетел на термина *равнопоставеност* и смятам, че той е този, който трябва да влезе.

МИРА ХАДЖИМИТОВА: Всъщност не знам дали журналистите разпознаха по време на обученията, че обучаваме и готвим жени за политиката. Както след десет години имаме пробив по насилието, така ето вчера се е случило – в БСП са вкарали квоти. В техните органи са влезли 35% жени. Аз съм свидетел как те се бориха и аз лично смятам да ги поздравя по нашата мрежа. Вие знаете, че поддържахме от всички цветове. Но това е един сериозен пробив.

ТАНЯ ЙОВЕВА: Да не се ръководите от медиите, защото доскоро се знаеше, че има само един съюз на инвалидите и нищо повече, а те са над 600 организации.

ДИМИТЪР КАМБУРОВ: Това, което слушах като дискусия, по-скоро ме разубеждава в някакви мои предварителни убеждения относно това какво трябва да се прави с понятието *джендър*. Аз съм ги писал в списание “Алтера”. Моето предложение там беше да се съчетае преводът на понятието и даже калката, *пол* и *род* да се съберат в едно и по този начин да се даде идеята за какво става дума. Не чух нито едно мнение защо не ви се струва възможно да се използва нова дума, която да има в себе си български корени и която хем по този начин да даде идеята за нещо ново, защото полето действително е ново за българския контекст, хем от друга страна като е ново, да е и българско.

Моята идея е такава. Моето предложение беше *полород*, като неговата идея не беше да ви го предложи като нещо, което всички ще приемете, а по-скоро да мислим в такава посока – какво би могло да бъде използвано като българска дума или комбинация, сложна дума, което да замени въпросния термин. Повдигам го като възможна опция.

Иначе що се отнася до дискусията, до начина, по който тя протече, мисля, че наистина трябва да се търси такава дума, която действително да покрива целия спектър от конотации или ореолните значения на *джендър*, а не в различни контексти да се използват различни думи. Аз съм много против това. Струва ми се, че цялата мащабност, многоаспектност и разноравнищност на проблема отива на вятъра, ако се използват в различни контексти различни думи. В този смисъл по никакъв начин не може да става дума за някаква обща идея, кауза или движение, ако нещо не събира от много различните места, от които идваме (да не говорим за различните полове, от които идваме). Така че мисля, че трябва да имаме много ясна визия за това какво трябва да се намери и то трябва да бъде вътрешно сложно.

В този смисъл действително това, което каза Миглена, че се използва доста, то трябва да тръгне от подобен форум, да се споразумеем и да кажем: край, започваме да употребяваме това. Като започнем от всичките тези инстанции да употребяваме това, то ще влезе не само през правителствените и държавни документи, оттам нататък през медиите.

Няма какво да се заблуждаваме, че няма насилие в езика или това нещо е естествено, гъвкаво и благозвучно. Езикът е поле на власт и като хора с власт трябва да се добие, по-скоро, да имаме съзнанието, че трябва да употребявате тази власт. В този смисъл много се радвам за това нещо, за тази инициатива. Нивото на превода, според мен, засега е ниско. Засега имаме ниво на калка, на прехвърляне от английски на български.

Сигурно трябва да се върви по-нататък. Може би не трябва. Тук има две различни стратегии, измежду които аз лично не мога да избира. По повод грижите за децата не виждам защо да не се разиграва *детеотглеждане*, когато става дума за *child care*, ако ще търсим една дума, да се търси такова нещо.

РЕПЛИКА: По-добре ще е *грижа*.

ДИМИТЪР КАМБУРОВ: На мен не ми звучи *грижа*, защото ми звучи патетично, а *отглеждане*...

ТАТЯНА КМЕТОВА: Благодаря много. Струва ми се, че това даже сега не може да спре. Въпросът е дали действително не трябва да мислим за някаква

многоаспектност или разноравнищност (не зная дали е точната дума). Това ми се струва за много важно. Може би това би било добра тема за една следваща дискусия, която да продължим. Очевидно никой не си е представял, че ние сега тук изведнъж ще решим какво ще правим, но мисля, че тази мисъл за известно насилие над езика трябва да обсъдим също – дали точно в този формат или още някакви хора – и това може да бъде следващ дебат, Мира, след шест месеца, може би.

ТАНЯ ЙОВЕА: Може, но сега нека всеки си изпрати по имейла това, което сметне за предложение.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Да, разбира се. То нека да седи като един работен речник. Въпросът е, че речникът е едно. Там има много различни термини от различни сфери и той наистина е даден, готов е, доколкото да ни улеснява за някакви стандартни преводи, особено за това, което се прави в неправителствения сектор. Но големият дебат за думата, която ще ползваме и която би отразила тази разноравнищност, може би след шест месеца пак трябва да се повтори.

КОРНЕЛИЯ СЛАВОВА: Не е въпрос на гласуване.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Не става с гласуване, но става някак с консенсус. Мисля, че консенсусът е сериозна житейска стратегия на различни мнения.

МИГЛЕНА НИКОЛЧИНА: Мислиш ли, че е възможно, защото за мен фантастична е самата тази инициатива, тоест че най-после се събрахме хора от толкова много различни страни, за да обсъдим едни проблеми, които в крайна сметка са езикови. Струва ми се, че е нещо, което трябва да се случва не само в нашата област или в тази област, която днес обсъждаме, а и в много други области. Тоест не беше достатъчна грижата за българския език от тази гледна точка в продължение на много години. Затова моят въпрос е дали е мислимо изобщо по някакъв начин да се продължи тази дискусия, да ѝ се даде някаква форма, да се събираме отново, по някакъв начин самият дебат да продължи.

МИРА ХАДЖИМИТОВА: За повечето от вас, които идвате за първи път, искам да кажа, че имаме финанси. Тази зала ни се дава безплатно, защото партньор на коалицията е този Информационен център на Съвета на Европа. Разполагаме минимум до месец май с нея, като сме се уговорили веднъж в месеца в дати, които ние си определим, и теми, по които ние определим, да се събираме хора, които се вълнуват от дадената тема и да разглеждат от джандър аспект, така да го кажа – не зная за думата *полород*, но ми разрешете да ползвам този термин, за да пестим време.

Оттук нататък темите не са определени. Няма още заявен сериозен интерес, няма заявки. Има една, която циркулира, която ще е за съчетаването на домашния и служебния труд. Но ние бихме могли, когато решим, да посветим 15 минути от всеки форум пак на речника, докъде са стигнали нещата. Тоест всички вие сте добре дошли. Тук има няколко бюлетина от предишните дебати, от които най-малкото ще видите сайта, на който се публикуват стенограми от тези дебати, защото бюлетинчетата са малки и са съвсем информативни. Ето, този дебат, ако вашата организация се заеме да си го довърши, аз ще бъда много щастлива, имам предвид он лайн. Когато кажете –

15 минути, половин час от някой от следващите дебати ние веднага ще го посветим. Когато решим, ние ще го организираме да се съберем тук. Всъщност залата и техниката ни е безплатна.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Февруари, началото на март...

МИРА ХАДЖИМИТОВА: Ние пуснахме едни въпросници. Не се тревожете повечето от вас, които идвате и не сте чували. Това е една междинна ориентировъчна оценка за нас, не донорът да ни я иска, а ние да разберем докъде сме достигнали, защото за мен е много важна дори самата идея за съществуването на тази коалиция, ще съществува ли тя, ще се събира ли, под друга форма ли, как ще работим с медиите. През януари или февруари една от сбирките всъщност ще бъде да представим проекта за медийна стратегия, който трябва да разгледаме, който също може да подпомогне сегашната ни тема и обратното. Като свършат тези малко пари, с които разполагаме, какво правим? Има ли ценно нещо в тази идея? Искаме ли да подпомагаме този процес на навлизане на тези политики в страната от всички страни, представители на които организации сме тук. Има хора и в личностна битност, защото има членове – не самите организации са членове.

За мен не е важно, и аз винаги съм го казвала, формализирането и кой води хорото и как, а ценността идва, ако имаме интерес това да го правим и видим някакво зрънце смисленост в него. “Джендър проект” единствено хубавото е, че е подал ръка, като е дал малко пари. Може друга организация, наново. Мислете го и това за следващите месеци – друга организация, която да направи същото нещо, било подобно или съвсем различно за тази коалиция. Може би Матра също би продължила да финансира, защо не? Това е една възможност, наистина, много неща да се дискутират.

ТАНЯ ЙОВЕВА: Матра е до 2007 г.

МИРА ХАДЖИМИТОВА: Значи за цялата 2006 година.

РАЛИЦА МУХАРСКА: Искан да предложа една тема, ако има възможност да продължат дискусиите. Може би е добре да започнем да обсъждаме отделни понятия едно по едно, не цял речник. Струва ми се, че би било интересно, поне за мен, как у нас се развиват в процеса на прехода понятията *мъжественост* и *женственост*, но най-вече *мъжественост*.

ТАТЯНА КМЕТОВА: То не е в нашия речник, честно казано и аз бих отложила малко във времето този дебат от тази практична гледна точка. Госпожа Абаджиева сега сигурно повече ще ни каже по този въпрос... поредния Национален план по равнопоставеността на жените и мъжете, който е приет за 2006 г. все пак предвижда въвеждане на определени политики. Джендър мейнстриймिंगът започна да се прилага по някакъв начин. В този смисъл аз не знам те точно как ще се справят да назоват това на общинските служители, които се занимават с равнопоставеността. Те имат много различни други функции и някоя жена обикновено (защото на мъж няма такова нещо да дадат), която има отговаря за образованието, културата, социалните дейности и още 15 хиляди неща, ще й възложат да се занимава с джендър мейнстриймिंगа. Просто не знам, от това очевидно нищо няма да излезе. Извинявам се, дано съм лоша врачка, но тя просто няма да знае какво да прави.

Тук въпросът не е просто да се обясни какъв е подходът и какво съдържа, и как трябва да се прилага, и т.н., какви са документите, а просто какво ще й каже това нещо в първия момент. Този психологически момент например е изключително важен – тя какво ще разбере под тази дума или този кмет, на който ще кажат: прави джендър мейнстриймिंग.

КОРНЕЛИЯ СЛАВОВА: Защо трябва да се плашат хората? Друго е да е превантивно, има начини.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Интеграция?

КОРНЕЛИЯ СЛАВОВА: Моето предложение е да погледнем всички по-сериозно на този речник, защото аз самата не погледнах сериозно, в смисъл, че аз го принтирах в този му вид, защото в университета такъв е принтерът ни, един час преди да дойда тук (нямах възможност) и видях неща, които могат да бъдат подобрени. Не съм имала време да мисля и съжалявам. Ако погледнем сериозно, ще видим, че има и на много други места бележки, които за един час съм нанесла.

Ако всички погледнем сериозно – и като езиковеди, и като практики, може да се направи това, ако седнем за най-сложните термини да дебатираме. Вече да не спорим коя дума избираме – *джендър*, *пол* и *род* – то се разбра. Документите избират *социален пол* или *пол* и социални... Но седнем по шестте най-трудни думи, но обезателно трябва да има българисти, да има желателно е и англицисти, да има и хора, които работят като преводачи – към Министерския съвет има преводачи, няма да е зле, защото хората имат опит или ще ни покажат как идват документите, дали има много разграничения в тях между джендър и секс, кое преобладава или е само единият термин. Или французите какво са направили с европейските закони. И тогава да седнем два часа. Може би и не трябва да сме чак толкова хора, но аз съм сигурна, че ще намерим добра дума за джендър мейнстриймिंग. Няма да е една дума. Те ще са две-три, описателно, но ясно. И ще го кажем на по-хубав български, защото колкото повече глави се съберем, толкова по-добър вариант ще излезе. Но имаме нужда от някой, който е превеждал юридически термини или при вас има опит, от малко филолози, от хора, които са превеждали.

И така, най-трудните десет понятия!

ТАТЯНА КМЕТОВА: Аз предлагам, ако искате, през януари или февруари да се направи пак подобен дебат. Дотогава просто който каквото има като предложение, да го изпрати. Те ще се обобщят, ще се види в какви варианти са. Ще се направи нова версия, която да се разпространи, за да можем донякъде да си улесним живота, защото иначе става много сложно и действително никой не ни познава. Най-страшното, пред което ние сме изправени е това, че се четем едни други и този кръг не се разширява. Е, малко се разширява.

Минаваме към секция "Разни".

ТАТЯНА КМЕТОВА: Искам да попитам Лили какво ще се прави със Закона за равните възможности?

ЛИЛИ АБАДЖИЕВА: Няма нищо ново, просто се преглеждат всички нормативни актове и се мисли по посока да се направи евентуално отделен закон.

Има нов устройствен правилник на Министерството на труда и социалната политика. Ако четете всичко, щяхте да видите, че всичко за срещата е поместено на страницата на министерството, в рубриката “Равнопоставеност на половете”. Колко е правилно “равнопоставеността” не зная, но е там. В страницата на министерството, като се влезе в “Програми”, на първо място излиза “Равнопоставеност на половете”, “Политика по равнопоставеност”. Там четете това, което ви интересува, и всичко онова, което желаете да бъде поместено и да бъде прочетено от всички други, моля, изпращайте го, ще бъде доставено на страницата.

Имате възможност да изпращате материали и да получавате евентуална информация на имейл. Става въпрос за новата структура в министерството. За тези, които не знаят: министерството отговаря за равните възможности на жените и мъжете. Сега вече отговаря за равните възможности на всички навсякъде, всякога. Новата структура, която беше направена, създаде отдел за равни възможности, като тук влиза всичко, за което се сетите. Те не са изчерпателно вграждани нито в Закона за защита срещу дискриминацията, с всичките признаци. Не всички са изредени. По всяка вероятност ще се появят нови. Тези равни възможности включват и жените, и мъжете.

Продължава работата по тази политика за равните възможности на жените и мъжете. Продължава да действа Националният съвет за равнопоставеност на жените и мъжете към Министерския съвет. Отворен е за участие на неправителствени организации, които желаят да заявят писмено желанието си за включване към съвета, което става с нарочно писмо до министъра на труда и социалната политика, който е председател на националния съвет или до мен, като секретар на този национален съвет.

Има Консултативна комисия за равни възможности на жените и мъжете и всички неравнопоставени групи на пазара на труда. Тя беше допълнена. В началото беше само за жените и мъжете, след това беше направена и за неравнопоставените групи. Откакто и неравнопоставените групи се включиха, тя спря да работи нещо...

Това е вече в равните възможности на всички и всеки и всякога – можете да ни консултирате по всяко време. В най-скоро време предполагам, че някъде в средата на януари ще има среща на тази консултативна комисия, на която ще решим дали да не остане само за жените, да се преобразува както си беше и евентуално какво ще правим, тъй като евентуално този план, който беше приет миналата седмица за 2006 г., би трябвало да включи много мерки за гражданското общество, за гражданския и социалния диалог, включване на медиите и създаване на нагласа в обществото за приемане на политиката за равнопоставеност, независимо че доста хора смятат, че тя едва ли не е привнесена и е свързана само с процеса на присъединяване. Така че ще ви очаквам на първата среща, която ще обявя по имейлите ви. Ако искате, търсете и на страницата, на която ще бъде поместено съобщението и да видим какво можем да направим всичко общо.

ТАТЯНА КМЕТОВА: Напоследък се заговори от различни хора по различни поводи в различни формации, форуми и прочее – те са дълъг списък, за Закона

за равните възможности. Мисля, че ако тук присъстващите или част от тук присъстващите имаме интерес такъв закон да бъде приет, това би могло да бъде също тема на една от следващите сбирки на тази коалиция. Мое дълбоко лично убеждение е, че трябва да има такъв закон по простата причина, че сега съществуващата нормативна база не урежда няколко важни въпроса.

Единият е въпросът с представителството, който дали трябва да го има, или да го няма, е въпрос на дебат. Аз смятам, че трябва да го има и по-специално по отношение на това, което коментирахме, представителството на жените в политическите партии.

Вторият много важен въпрос, който сегашната нормативна база по никакъв начин не урежда, е въпросът за институционалния механизъм. На Министерство на труда и социалната политика по принцип на ниво изпълнителна власт му е вменена тази функция да се занимава с равнопоставеността на половете – до 2000 г. само на пазара на труда, след това – при съответната промяна на устройствения правилник – във всички сфери (не само на пазара на труда), което разширява много правомощията му донякъде, от една страна.

От друга страна обаче всички тези движения – ту имаме сектор, ту нямаме, ту имаме отдел – може би това е хубав вариант, но аз лично се съмнявам – може би организационно е добре да има един общ отдел за всички групи в неравностойно положение, но това отразява философията на подхода към жените като към малцинство. Просто няма да спра да го повтарям. Точно поради тази причина трябва да имаме действително един закон, който урежда равнопоставеността нормативно и който действително изгражда този институционален механизъм – на какви равнища, какви органи се занимават с проблема. Иначе няма да можем да отговаряме на това, което се случва в действителността по никакъв начин.

Моят апел е: да посветим една следваща сбирка на това, за да се видят различните варианти на закона. Има няколко такива, както този, който беше правен на времето от неправителствения сектор 2000 г., след това имаше един работен вариант, който СДС внесе. Има един вариант, който са направили жените социалдемократки. Но – просто някаква по-широка общност, за да застане зад тази идея, за да може да се лобира на някакво ниво и което е по-важно, да сме наясно какво искаме вътре да има. Защото защо трябва да изпаднем в ситуацията, нямам нищо против никоя политическа сила, но определена политическа сила, определено мнозинство може да приеме един закон, който след това изведнъж 50 неправителствени организации да кажат: ужасно е лош. Тогава абсолютно резонно някой, ще каже: “Нали искахте закон – имате го. Защо сте недоволни?” Ако тук не излезе нещо от нас преди това, мисля, че рискуваме да се случи ситуация, в която да не бъдем доволни.

ЛИЛИ АБАДЖИЕВА: Ако се стигне до вариант да се прегледа закона и да се решава, че това ще е окончателният вариант, той ще бъде съгласуван задължително с Националния съвет и с Консултативната комисия. Аз все още не съм отписала Консултативната комисия, независимо че се пошегувах – там сте представени всички, поне по-голямата част, и със събирането на тази

комисия може да се даде форум за разглеждане. Но е хубаво да се направи една специална среща. Оказва се, че не са само три, а са повече варианти, за да видим кой е най-добрият и идеалният вариант и да се предложи, дори примерно групата да разработи някакъв друг вариант. Колкото повече глави мислят, толкова по-добре е.

ПАВЛИНА ФИЛИПОВА: Аз само една реплика към Таня. Не зная какво беше положението, когато решиха изведнъж, че този закон не е толкова необходим и приеа антидискриминационния. Но репликата ми е, че трябва да има дебат по изпълнението на законите, които вече са приети. В голямата си част антидискриминационният закон покрива части в трудовото законодателство, което беше предложено в Закона за равните възможности. А нашият опит в момента показва, че е нулево изпълнението точно на тази част, която поставя жените на пазара на труда. Ние самите трябва да си направим много добър анализ къде да си хвърлим усилията, защото аз съм от години за такъв закон. Но в момента съществува една законова база, която абсолютно стои само на хартия. Това е Законът за трафика, това е Законът за домашното насилие, това са подзаконови уредби и т.н., които...

ТАТЯНА КМЕТОВА: Аз по принцип съм съгласна, но в края на краищата затова съществува гражданското общество, и ако властта не изпълнява нещо, някой трябва да ѝ казва, че не го прави – най-грубо казано. Но това не пречи да се работи по нов закон, защото на няколко форума в кратко време този въпрос припламва и има, общо взето, една положителна нагласа. Аз например не знаех, че групата по глава 13 на договора за присъединяване го коментира, но след като и те го дебатира, става въпрос, че на ниво политики, законодателна власт, изпълнителна власт нещо се получава. Не трябва да губим и този момент. Това е моето предложение.

МИРА ХАДЖИМИТОВА: Няколко уточнения. Вече се изморихме. Имаме четири форума предвидени и 2600 лева, които могат да се похарчат. Така че действайте. Ако решим да направим повече форуми, вместо само четири, аз ще говоря с хората и мисля, че няма да има проблем. Просто трябва да решим какво да правим тази сума и решението е наше. Едната тема, единия път ще бъде при всички случаи дебатиране на медийната стратегия, която ще бъде изготвена. Другото може да е по-кратко, но знаете, че има група, която работи по – внимание! – джандър бюджетиране! Тя също ще ни представи какво е свършила в началото на следващата година. Може да не е за двата часа, може да е за един час. Имаме възможност две неща да свършим на един форум.

Има ли някой против неговият имейл да бъде включен в имейл-групата на коалицията, за да получава информация? Това не значи, че става непременно член, ако това ви тревожи. Ако няма никой против, ще ви включим, за да си комуникираме бързо. От тази група всеки може да изпрати до всички веднага съобщението.

Едно съобщение, което ще пусна по тази мрежа утре, най-късно в друг ден: Български фонд на жените е организация, събираща пари, за да подкрепя проекти на неправителствени организации по равнопоставеността на половете. Стартирахме една постоянна програма. Нарича се “Предизвикателство”. За

първия конкурс определихме темите – домашно насилие и безработица сред жените. Това беше конкурсът за кандидатстване. Втората тема казахме, че посвещаваме на Пекин + 10 и Целите на хилядолетието + 5, първо, за да накараме хората да прочетат нещо за тези два документа и, второ, да влязат всички теми.

Сега променяме, като казахме: отваряме вратите, няма да казваме никакви теми. Като съберем пари, тези проекти, които са постъпили, ги даваме на външни оценители и започваме да ги финансираме. Единственото условие, абсолютно задължително, е да бъдат насочени към включване на жените и деvojките.

Другото е, че имаме изискване за 25% сума, набрана от друг източник. Ние даваме останалите 75%. За да може това да тръгне по-здраво, на 20 декември от 7 часа правим благотворителна среща коктейл в хотел “София”. Там стартирахме фонда и затова решихме всяка година да правим годишната си среща – ще има оркестър. Поканите струват 50 лева, но цялата сума ще отиде за тази програма “Предизвикателство”. Аз ще отправя официален апел “Жени помагат на жени”, освен всичко друго. На всички депутатки ще изпратим покана, на много мъже ще изпратим покана. Обаче ако ние от сектора, ако ние от тази коалиция, ако вие не дойдете и не ни подкрепите, ще се изложим много. Искам да ви покана още сега.

Помислете, не са малко 50 лева, обаче целият наш състав също плаща поканата, за да покаже, че инвестира в тази програма. Приканвам ви да дойдете. Добре дошли сте. Хем ще се видим преди Нова година, хем ще отчетем след това и ще има възможност да стартират веднага след Нова година няколко проекта. Чакаме ви! Ще прочетете как се купува тази покана. Можете на място там да дойдете и да платите, може в офиса, може по банков път. Сега ние тепърва в рамките на два дни ще я произведем, ще я отпечатаме предварително. Даже се изкушавам и на журналистите в този кръг – ние направихме една друга имейл група – на журналистите, които бяха на нашия семинар, те че няма да дадат пари, няма да дадат, поне така разбрахме, но поне да покажат в пространството, че наистина жени помагат на жени, дават – ето, лично, а може 50 лева и организациите да ви ги платят, това не е наш проблем – но ако женските организации не подкрепят инициативата, мисля, че ще се изложим. Ще се изложим, даже и пред себе си. Не може да искаме от донорите непрекъснато, а ние нищо да не дадем.

МИГЛЕНА НИКОЛЧИНА: Абсолютно съм съгласна с това.

Един бърз анонс: В сряда ние правим дебат съвместно с Университетската програма за социални изследвания на пола, правим разговор за жените в политиката от 18.30 в “Интерпред”, арт център “Алтера”. Така че заповядайте!

МИРА ХАДЖИМИТОВА: Една тема стои пред нас – изборното законодателство. Искаме ли нещо от него? Рано или късно, то ще ни почука на вратата. Колкото по-рано се подготвим, толкова по-добре.

/Обсъждането завърши в 18.35 часа/